

Бобан С. ДАШИЋ*

Рагмила Р. ТРКЉА**

Академија струковних студија косовско метохијска – Лепосавић

УЛОГА КУЛТУРЕ У ЕВРОИНТЕГРАЦИЈАМА СРБИЈЕ

Апстракт: У процесу европских интеграција, културна интеграција као друштвени процес све више добија на значају. Предмет овог рада се односи на улогу културе у евроинтеграцијама Србије. У раду ће бити испитан приступ који је усредсређен на културну интеграцију ка процесу европских интеграција, управо из разлога неизбежности потребе разматрања културе у оквиру међународних интеграција. Културна различитост земаља чланица Европске уније и кандидата за чланство указује на чињеницу да је најважнији проблем европских интеграција сазнати како се носити са културним разликама. Ове разлике чине Европску унију јединственом организацијом у свету. Управо и поштовање културне разноликости чини Европску унију отвореном за нове чланице - садашње кандидате за чланство. Циљ овога рада је указати на велики значај и улогу културе у европским интеграцијама.

Кључне речи: култура, европске интеграције, различитост, кандидати за чланство.

УВОД

Европска унија је по својим карактеристикама мање од државе а више од међународне организације. Олакшава економску размену, има наднационалну карактеристику која користи политичку власт над својим грађанима и има систем управљања на више нивоа (Hooghe, Marks 2005: 436). Чланице Уније су у појединим областима задржале своје надлежности док су у осталим пренеле своје надлежности на институције Европске уније. „Државе чланице су у привилегованом положају унутар Европске уније, јер управо оне (или боље речено њихове владе) могу да промене општи институционални оквир Уније кроз реформу уговора“ (Cini, Borragan 2022: 4).

Процес стварања Европске уније је почео након Другог светског рата. Формално-правно је Уговором у Мастрихту 1992. године формирана Европска унија. Коначан процес и заокружење стварања Европске уније још увек није завршен и не назире се крај.

* Професор струковних студија, bobandasick@gmail.com

** Професор струковних студија, radatrklja@gmail.com

Процес европских интеграције је веома компликован и „представља почетак политичких и економских реформи, трансформације друштва и консолидације владавине права“ (Гајић 2015: 119). Од самог почетка педесетих година прошлог века процес европских интеграција је повезан са економским и политичким оквирима. Међутим, „Европа је пре свега културна целина“ (Јehan 2011: 85). Културна интеграција се најмање помиње као део процеса европских интеграција. Како се процес европских интеграција све више захуктавао, културни аспекти постају све важнији. „Под културом подразумевамо скуп свих веровања, правила, техника, институција и предмета који карактеришу људску популацију“ (Радевић, Стојадновић Јовановић и др. 2016: 90). Култура с једне стране даје значајан допринос одрживом развоју, економији и социјалној инклузији, јачању територијалне кохезије. С друге стране култура има потенцијал да промовише једнакост и међусобно поштовање и да се бори против свих облика насиља, дискриминације, нетолеранције и предрасуда.

„Кроз процесе проширења Европска унија је добила више традиција, религија и више језика, што стварање европског идентитета чини тежим и сложенијим“ (Ultan 2016: 146). Иако државе чланице не желе да изгубе свој културни идентитет, културна кохезија у Европској унији је прихваћена као најважнији социолошки део европских интеграција. Стварање европског културног идентитета је дуг пороцес јер се заједничка култура и заједничка веровања граде годинама. „Неопходна је заједничка култура да би се обезбедило заједничко разумевање кључних појмова као што су демократија, владавина права, људска права“ (Dosenrode 2010: 18). Европска унија је добровољна заједница грађана и држава које деле заједничке циљеве - благостање, просперитет и безбедност. Ово је оствариво само ако националне државе очувају своје културе, идентитете и интересовања.

Gielen (2020: 22) наводи да „оснивање заједнице људи искључиво на слободној тржишној економији је као градња куће на живом песку“. Можемо рећи да култура управо чини тај везивни материјал где „живи песак“ постаје „чврста подлога“ на којој се гради процес европских интеграција. „Из тог разлога, културни програми су уведени како би се нагласило заједничко културно наслеђе и осећај припадности културном идентитету који је инструмент европских интеграција“ (Seccarelli 2021: 7).

КУЛТУРНА ИНТЕГРАЦИЈА

Римским уговором из 1957. године којим је успостављена Европска економска заједница ни једном речје се не помиње „култура“, ни њене компоненте као што су образовање или уметност. „Култура“ је тек политички задобила пажњу и институционализована када је Уговор из Мастрихта потписан 1992. године. Она се користи као начин за подстицање, подршку и допуну деловања држава чланица.

Уговором из Мастрихта, Европска унија је по први пут додала члан о култури својој правој структури. Због овог Уговора, „култура“ је постала фокус

„трећег таласа“ европских интеграција, како би се ојачао европски идентитет и повећао легитимитет институција Европске уније промовисањем „заједничких вредности“ и заједничког наслеђа као темеља Уније (Akaliyski, Weizel et al. 2022: 569). Култура до тада није била призната као европска надлежност. Члан 128 наведеног Уговора регулише културне активности на европском нивоу и представља основу за покретање културних иницијатива (European Union 1992).

Унија доприноси процвату култура држава чланица, уважавајући њихову националну и регионалну разноликост и истовремено стављајући заједничко културно наслеђе у први план. Овде се помирује идеја „заједничке културне арене“ која је изграђена на заједничкој историји и наслеђу са намером да се подстакне „европски културни идентитет“ с једне стране, и концепт њене разноликости коју треба чувати, с друге стране (<https://cultureactioneurope.org/files/2015/02/CAE-ADVOCACY-GLOSSARY-13.pdf>). Ова одредба и даље важи и види се у члану 167 Лисабонског уговора (European Union 2007).

Деловање Уније усмерено је на подстицање сарадње између држава чланица и, по потреби, на подршку и допуњавање њиховог деловања у следећим областима:

- побољшање познавања и ширења културе и историје европских народа;
- очување и заштита културне баштине од европског значаја;
- некомерцијалне културне размене;
- уметничко и књижевно стваралаштво, укључујући и аудио-визуелни сектор (European Union 1992: Article 128 Paragraph 2).

Овде се говори само о „култури и историји“ европских народа, и тиме искључује многе људе који живе у Европи или културне елементе неевропског порекла који су утицали или су се укрштали са европским културним пољем. Ово ограничење је превазиђено подстицањем сарадње са трећим земљама и релевантним међународним културним организацијама.

С обзиром да културна сарадња представља веома ограничено поље активности, то се мора успоставити формални однос између културе и других сегмената европске политике. Док је културна политика углавном у надлежности држава чланица, улога Уније је да „подржава и допуњује акције држава чланица у следећим областима: унапређење знања и ширење културе и историје европских народа, конзервација и очување европске културне баштине, некомерцијалне културне размене, уметничко и књижевно стваралаштво, укључујући и аудиовизуелни сектор“ (Basain 2022: 1).

И поред тога што Унија нема директну надлежност у области културе, снажно је посвећена промоцији, обезбеђивању заштите културног наслеђа и културне разноликости (минимални заједнички стандарди). „Промоција европске културне баштине је систематски повезана са концептом културне разноликости“ (Calligaro 2014: 61). С обзиром да се ради о нецентрализованом политици, која је инструмент у рукама различитих актера (држава чланица), сама културна политика Европске уније поред јачања европског идентитета има за циљ и одбрану

локалне културе и економских интереса. „Европски идентитет није изменио националне идентитете у Европској унији, али, за значајан део грађана Европске уније, европски идентитет постоји поред националног идентитета“ (Fligstein, Polyakova et al. 2012: 106). Европску унију карактерише културна разноликост, као један од извора из којих друштва могу имати економске и културне користи, кроз учење и размену идеја и иновација.

Тренутни оквир за сарадњу Европске уније у културној политици поставља Европска комисија у стратешким документима – агендама о култури. Европска комисија је институција Европске уније која се највише бави културном политиком. Комисија је покретач сарадње у области културе од 1992. године (има моћ покретања политике). У оквиру Европске комисије постоји Генерални директорат за образовање и културу (https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/education-youth-sport-and-culture_en). То је тело које има административну функцију, развија и спроводи политике Комисије о култури и медијима, спорту, образовању и обуци.

Европска комисија изричито сматра културну разноликост репрезентацијом гесла Европске уније „Уједињени у различитости“ (Baaij 2018: 18). То значи да у Европској унији коегзистира широк спектар различитих култура, које истовремено доприносе формирању заједничке европске културне позадине.

Агенде о култури покривају широк спектар приоритета у области културне политике. До сада су усвојене две агенде. Прва је Европска агенда за културу у свету глобализације усвојена 2007. године, док је друга Нова европска агенда за културу, усвојена 2018. године.

Европска агенда за културу у свету глобализације поставила је три стратешка циља, а то су (Commission of the European Communities 2007):

- промоција културне разноликости и интеркултуралног дијалога,
- промоција културе као катализатора креативности и
- промоција културе као виталног елемента у међународним односима Уније.

Нова европска агенда за културу обухвата три стратешке димензије (European Commission 2018):

- друштвена димензија – искориштавање моћи културе и културне разноликости за друштвену кохезију и благостање;
- економска димензија – подршка креативности заснованој на култури у образовању и иновацијама, као и за радна места и раст;
- спољна димензија – јачање међународних културних односа.

Циљ Нове агенда за културу је очување, проширење и ширење живописне и разноврсне културне сцене, обезбеђујући приступ за све и подстичући учешће.

Савет Европске уније је 2022. године донео Резолуцију о плану рада Европске уније за културу у периоду од 2023-2026. године (Council of the European Union 2022) у којој се разматра предлагање стратешког оквира Европске уније

за културу који ће имати за циљ да стратешки уведе перспективу културне политике и културно добро у све релевантне политике Уније, програме и иницијативе. У плану су наведени приоритети за решавање главних изазова са којима се данас суочавају културни и креативни сектори и акције за њихово решавање.

СТАТУС КУЛТУРЕ У ПРОЦЕСУ ЕВРОИНТЕГРАЦИЈА СРБИЈЕ

Европска унија данас има 27 држава чланица. Процес проширења је стална тачка дневног реда Европске уније. Унија изражава своју недвосмислену подршку европској перспективи земаља Западног Балкана. Ово из разлога јер услед све већих глобалних изазова и подела, перспектива пуноправног чланства у Европску унију за Западни Балкан је у сопственом политичком, безбедносном и економском интересу Уније. Ово проширење остаје више него икада геостратешка инвестиција у стабилну, јаку и уједињену Европу.

Иако је са аспекта европских интеграција, координација политике проширења и Заједничке спољне и безбедносне политике неопходна, преплитање ове две политике постаје све очигледније, тако да се „може приметити постепено стављање политике проширења у службу Заједничке спољне и безбедносне политике, чиме она добија доминантно геополитички карактер“ (Станковић 2021: 187). Тренутно је темпо проширења успорен, сходно измењеним међународним околностима, али није прекинут. Брзина тог процеса треба да се заснива на заслугама и да зависи од саме земље кандидата за чланство.

Приступање Републике Србије Европској унији је њен стратешки приоритет од 2000. године. Србија се данас као кандидат за чланство налази на путу евроинтеграција. „У процесу евроинтеграција, Србија углавном прати препоруке које промовише Европска унија, што има одјеке и у домену културе“ (Михаљинац, Ђорђевић 2018: 219). Измењен карактер политике проширења, изложене дејству великог броја фактора, нарочито су осетиле државе Западног Балкана. Ово је резултирало и новим преговарачким приступом Европске уније за државе овог региона. Од 2020. године на предлог Француске утврђен је начин измене постојеће методологије проширења, која је раније спровођена путем 35 преговарачких поглавља. Након усвајања овог предлога, државама кандидатима за чланство остављена је могућност да саме одлуче да ли ће приступне преговоре наставити да воде по старом систему или ће прихватити прелазак на нову методологију.

Србија је прихватила да процес приступања Европској унији настави по новој методологији. Она предвиђа тематску поделу досадашњих 35 поглавља (осим два) на шест кластера. Поглавље 34 – „Институције“ и поглавље 35 – „Остала питања“, остала су изван ове поделе. О првом ће се разговарати на крају преговарачког процеса, а у оквиру другог, са Србијом отвореног, обухваћен је целокупан процес нормализације односа са Приштином. До сада је Србија отворила два кластера и то Кластер 1 – „Основе“ и Кластер 4 – „Зелена агенда и одржива повезаност“. У осталим кластерима су отворена само поједина поглавља.

Табела 1: Статус кластера преговарачких поглавља Републике Србије

Кластер	Поглавља	Статус
1. Основе	Поглавље 5 – јавне набавке	отворено
	Поглавље 18 – статистика	отворено
	Поглавље 23 – правосуђе и основна права	отворено
	Поглавље 24 – правда, слобода и безбедност	отворено
	Поглавље 32 – финансијска контрола	отворено
2. Унутрашње тржиште	Поглавље 1 – слободно кретање робе	/
	Поглавље 2 – слободно кретање радника	/
	Поглавље 3 – право оснивања предузећа и слобода пружања услуга	/
	Поглавље 4 – слободно кретање капитала	отворено
	Поглавље 6 – право привредних друштава	отворено
	Поглавље 7 – право интелектуалне својине	отворено
	Поглавље 8 – политика конкуренције	/
	Поглавље 9 – финансијске услуге	отворено
Поглавље 28 – заштита потрошача и заштита здравља	/	
3. Конкурентност и инклузивни раст	Поглавље 10 – информационо друштво и медији	/
	Поглавље 16 – опорезивање	/
	Поглавље 17 – економска и монетарна политика	отворено
	Поглавље 19 – социјална политика и запошљавање	/
	Поглавље 20 – предузетништво и индустријска политика	отворено
	Поглавље 25 – наука и истраживање	затворено
	Поглавље 26 – образовање и култура	затворено
Поглавље 29 – царинска унија	отворено	
4. Зелена агенда и одржива повезаност	Поглавље 14 – транспортна политика	отворено
	Поглавље 15 – енергетика	отворено
	Поглавље 21 – транс-европске мреже	отворено
	Поглавље 27 – животна средина	отворено
5. Ресурси, пољопривреда и кохезија	Поглавље 11 – пољопривреда и рурални развој	/
	Поглавље 12 – безбедност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика	/
	Поглавље 13 – рибарство	отворено
	Поглавље 22 – регионална политика и координација структурних инструмената	/
	Поглавље 33 – финансијске и буџетске одредбе	отворено
6. Спољни односи	Поглавље 31 – спољна, безбедносна и одбрамбена политика	/
	Поглавље 30 – спољни односи	отворено
	34 – институције (поглавље без скрининга)	
	35 – остала питања	

Разлог прихватања нове методологије јесте споро отварање преговарачких поглавља. Сви до сада понуђени предлози реформе процеса приступања, полазе од става да садашњи процес не даје жељене резултате. Приступни процес је до сада био ригидан, са становишта да бенефити чланства следе тек када се испуне сви критеријуми за чланство. Са новом методологијом која подразумева модел фазног приступања, омогућава се већ током приступних преговора да државе које остварују напредак уживају у институционалним и финансијским бенефитима. На тај начин идеја је не само да се „одобровоље“ доносиоци одлука, већ и да се Европска унија приближи обичним грађанима с обзиром да су горепоменути бенефити нешто што би на позитиван начин могло да утиче на њихове животе.

Од почетка преговора Србије са Европском унијом, по старој методологији отворена су 22 поглавља. Једина два поглавља која су истог дана отворена и затворена су поглавље 25 – „Наука и истраживање“ и поглавље 26 – „Образовање и култура“. У овим областима готово да и не постоје заједничка правила Европске уније, јер у њима државе чланице имају широку аутономију.

„Република Србија прихвата правне тековине Европске уније обухваћене поглављем 26 „Образовање и култура“ које су на снази 1. јануара 2016. године и не очекује потешкоће у спровођењу европског законодавства у оквиру овог поглавља. Република Србија ће спровести и преостале правне тековине Европске уније, посебно оне усвојене након 1. јануара 2016. године, до дана приступања, у складу са исходом преговора у оквиру овог поглавља. Република Србија у целини има законодавни и институционални оквир неопходан за наставак спровођења правних тековина Европске уније у овом поглављу и поседује капацитет да учествује у програмима за образовање, обуку, омладину, спорт и културу. Република Србија не захтева специфична прилагођавања у оквиру овог поглавља“ (Влада Републике Србије 2016: 1). На основу напред наведеног „Европска унија констатује да Србија прихвата правне тековине Европске уније у оквиру поглавља 26 које су на снази од 1. јануара 2016. године, те да Србија изјављује да ће бити спремна да исте спроведе до дана приступања Европској унији“ (https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pg_26_eu_pozicija.pdf), чиме је ово поглавље истог дана и затворено.

Циљеви Србије у области културе су у великој мери у складу са циљевима Европске уније. До сада у Републици Србији није израђен и усвојен ниједан свеобухватан стратешки документ у области културе. Анализа садашњег стања у култури показује да је такав документ неопходан, у циљу планског и систематског регулисања јавне политике у овој области.

Влада Србије је усвојила националну стратегију развоја културе 2020-2029, са Акционим планом (Влада Републике Србије 2020), чији је нацрт предложило Министарство културе и информисања након дораде првобитног предлога тог стратешког документа, који је био дефинисан за период 2017-2027. Наведена стратегија још увек није усвојена у Скупштини Републике Србије (Портал за културу Југоисточне Европе 2020). Србија је до сада ратификовала осам међународних конвенција и један манифест Савета Европе и седам УНЕСКО међународних конвенција.

Потребно је што више напора уложити на спровођењу разних акција и манифестација које за циљ имају очување културе и културног наслеђа Србије.

Европска унија је развила разне иницијативе за олакшавање процеса приступања земаља кандидата за чланство, које се поред области права, економије и политике односе и на културу. Програм Креативна Европа је најзначајнији европски фонд за остваривање подршке у култури. Овај програм представља одличну прилику за организације из културног и креативног сектора. Учешће у програму Креативна Европа представља најзначанији сегмент европских интеграција Србије у области културе.

Улагањем у сектор културе стимулише се транснационална сарадња, економски раст, запошљавање, социјална кохезија и идентификација са Европском унијом, чиме се користи улагање у културу као допринос проширењу. Самим тим, култура „значајно доприноси друштвеном и економском благостању“ (Дашић, Савић 2020: 253). Улагањем у културни сектор замаља кандидата за чланство, европске интеграције подржавају мултикултурализам.

ЗАКЉУЧАК

Данашње време карактерише процес глобализације и брзих технолошких промена. Просто је несхватљиво да у ери глобализације, непознавање начина живота и обичаја народа и даље представља препреку не само интеграцијама, него и пријатељству међу народима, мирној сарадњи и напретку човечанства. Од самог почетка европских интеграција, култура и културна разноликост представљају неизоставни део тог процеса. Управо из тог разлога европску културу формира разноликост националних и регионалних култура, језика и идентитета. Култура има суштинску вредност и доприноси јачању европског идентитета па је зато треба поштовати, промовисати и унапређивати.

Европску унију карактерише културна разноликост, плурализам, културна хетерогеност и мултикултурализам. Позитивна страна европске културне интеграције јесте да се људи не морају одрећи своје културе. У Миленијумској декларацији Европског савета из 1999. године (Helsinki European Council 1999) наведено је да стварање европског идентитета подразумева заједничке вредности као што су слобода, толеранција, једнакост, солидарност и културна разноликост. То је веома тежак посао јер је процес европских интеграција веома компликован и још увек није завршен. Сваки процес проширења доноси Европској унији више традиција, више религија и више језика, што чини формирање европског идентитета тежим и сложенијим. То не значи да се европски идентитет не може створити, али за то треба доста времена. Када сами грађани Европске уније прихвате заједничке вредности наведене у Миленијумској декларацији Европског савета и исте ставе изнад вредности националног идентитета тада ће бити формиран и европски идентитет.

Србија, као и остале земље кандидати за чланство у Европској унији, мора у процесу европских интеграција да пронађе сопствена интеграциона решења у складу са сопственим традицијама и институцијама, уз очување своје и уважавање различитости других култура.

ЛИТЕРАТУРА

- Akaliyski, Welzel et al. 2022: Plamen Akaliyski, Christian Welzel, Josef Hien. „A community of shared values? Dimensions and dynamics of cultural integration in the European Union”. *Journal of European Integration*, 44 (4), 569–590.
- Baaij 2018: Cornelis JW Baaij. *Legal integration and language diversity: the case of source-oriented EU lawmaking*. New York: Oxford University Press.
- Bacain 2022: Izabela Bacain. *Implementation of the European agenda for culture and of the EU strategy for international cultural relations*. Brussels: European Parliamentary Research Service.
- Влада Републике Србије 2016: Преговарачка позиција Републике Србије за Међувладину конференцију о приступању Републике Србије Европској унији за Поглавље 26 „Образовање и култура”. (https://eupregovori.bos.rs/progovori-o-pregovorima/uploaded/pregovaracka_pozicija_srbije_pg_26.pdf) [18.02.2023].
- Влада Републике Србије 2020: Стратегије, програми, планови – Предлог Стратегије развоја културе Републике Србије за период од 2020 до 2029 године, (<https://www.srbija.gov.rs/dokument/45678/strategije-programi-planovi-.php>) [23.02.2023].
- Гајић 2015: Тамара Гајић. „Улазак Србије у ЕУ, цивилно друштво и политичка култура”. *Политишкон*, 10, 119-131.
- Gielen 2020: Pascal Gielen. „Culturing Commoning Culture. Creative Europe: 0.14% for Democracy Commons.” *Commons. Between dreams and reality*. Ed. Maria Francesca De Tullio. Košice: Creative Industry, 20-37.
- Дашић, Савић 2020: Дејан Дашић, Марко Савић. „Утицај културно-историјске баштине на атрактивност туристичке дестинације”. *Баштина*, 30/52, 247-260.
- Dosenrode 2010: Søren Dosenrode. „Federalism Theory and Neo-Functionalism: Elements for an analytical framework”. *Perspectives on Federalism*, 2 (3), 1-28.
- European Commission 2018: A New European Agenda for Culture. (<https://culture.ec.europa.eu/document/a-new-european-agenda-for-culture-swd2018-267-final>) [11.02.2023].
- European Union 1992: Treaty on European Union. *Official Journal of the European Communities*, C 191, Vol. 35.
- European Union 2007: Treaty of Lisbon. *Official Journal of the European Communities*. C 306, Vol. 50.
- Jehan 2011: Aude Jehan. „Culture as a Key Factor within Western Societies and a Political Tool for the European Union”. *EU-topias*, 1-2, 85-94.
- Михаљинац, Ђорђевић 2018: Нина Михаљинац, Милан Ђорђевић. „Од чувања јавног интереса до развоја предузетништва – Србија и дилеме културне политике у процесу евроинтеграција”. *Култура*, 160, 218-233.
- Портал за културу Југоисточне Европе (13.02.2020.) Влада Србије усвојила Стратегију развоја културе 2020-2029. (<http://www.seecult.org/vest/vlada-srbije-usvojila-strategiju-razvoja-kulture-2020-2029>) [24.02.2023].
- Радевић, Стојадиновић Јовановић и др. 2016: Борислав Радевић, Сандра Стојадиновић Јовановић, Бобан Дашић. *Међународно пословање и финансирање*, Краљево: Интерпринт.
- Станковић 2021: Невена Станковић. „Европске интеграције Републике Србије – између политике проширења и заједничке спољне и безбедносне политике”. *Национални интерес*, XVII, 40 (3), 187-211.
- Ultan 2016: Mehlika Özlem Ultan. „European Cultural Integration: Theories and Practices”. *International Journal of Culture and History*, 2 (4), 146-149.
- Fligstein-Polyakova et al. 2012: Neil Fligstein, Alina Polyakova, Wayne Sandholtz. „European Integration, Nationalism and European Identity”. *Journal Common Market Studies*, 50 (1), 106-122.
- Helsinki European Council 1999: Millennium Declaration. (https://www.europarl.europa.eu/summits/hel2_en.htm) [26.02.2023].
- Hooghe, Marks 2005: Liesbet Hooghe, Gary Marks. „Calculation, Community and Cues Public Opinion on European Integration”. *European Union Politics*, 6 (4), 419-443.

- Calligaro 2014: Oriane Calligaro. „From ‘European cultural heritage’ to ‘cultural diversity’? The changing core values of European cultural policy”. *Politique européenne*, 3 (45), 60-85.
- Ceccarelli 2021: Serena Ceccarelli. *Culture as a means of European integration and cross-border cooperation. An analysis of the cooperation between Italy and Austria*. Thesis. Salzburg: LUISS Department of Political Science Chair of Comparative Politics Double Degree with Universität Salzburg.
- Cini, Borragán 2022: Michelle Cini, Nieves Pérez-Solórzano Borragán. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Commission of the European Communities 2007: A European agenda for culture in a globalizing world. (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52007DC0242>) [10.02.2023].
- Council of the European Union 2022: Council Resolution on the EU Work Plan for Culture 2023–2026. *Official Journal of the European Union*, C 466/01. <https://www.mei.gov.rs/srp/dokumenta/eu-dokumenta/pristupni-pregovori-sa-eu/pregovaracki-klasteri/> [16.02.2023].
- https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pg_26_eu_pozicija.pdf [20.02.2023].
- https://commission.europa.eu/about-european-commission/departments-and-executive-agencies/education-youth-sport-and-culture_en [08.02.2023].
- <https://cultureactioneurope.org/files/2015/02/CAE-ADVOCACY-GLOSSARY-13.pdf> [03.02.2023].

Boban S. DAŠIĆ
Radmila R. TRKLJA

THE ROLE OF CULTURE IN SERBIA'S EUROINTEGRATION PROCESS

SUMMARY

In the process of European integration, cultural integration as a social process is gaining more and more importance. The subject of this paper refers to the role of culture in the European integration of Serbia. The paper will examine the approach that is focused on cultural integration towards the process of European integration, precisely because of the inevitability of the need to consider culture within the framework of international integration. The cultural diversity of European Union member countries and candidates for membership points to the fact that the most important problem of European integration is to find out how to deal with cultural differences. It is precisely these differences that make the European Union a unique organization in the world. It is precisely the respect for cultural diversity that makes the European Union open to new members - current candidates for membership. The aim of this paper is to point out the great importance and role of culture in European integration.

Key words: culture, European integration, diversity, candidates for membership.